

ПОСВЕТЕНА

Роман за седемте български тайни

– Белите дрехи на русалската дружина напомнят на богомилите – отбеляза Яна.

– Възможно е да има някаква връзка. Всички езически култове по нашите земи са свързани помежду си. Бялото символизира светлината, деня, живота. А черното е мракът, нощта, смъртта... Дай да видим дали ще можем да пренощуваме някъде тук.

Дамян спря джипа пред двуетажната сграда. Зелена ламаринена табела върху нея съобщаваше гордо, че това е кметството на селото. Вратата със сигурност не беше боядисвана през този век. Люспите останала боя по нея подсказваха, че някога може би е била бяла.

Светещият прозорец на втория етаж се отвори и от него се показва брадясалото лице на мъж.

– Какво дирите? – извика.

– Добър вечер – каза Яна. – Има ли къде да преспим в селото?

– Какво дирите в Русалско? – повтори мъжът.

– Пътуваме из планината и замръкнахме тук – каза Яна.

– Слизам – каза мъжът и затвори прозореца.

След малко светна лампата на долния етаж, ключалката на вратата щракна и в рамката ѝ се появи възрастен човек, облечен в овехтял памучен панталон и сив плетен пуловер. Огледа от горе до долу двамата неканени гости и мрачно каза:

– Влизайте.

Първият етаж всъщност представляваше офиса на кметството – талашитено бюро, върху което стоеше стар телефон с шайба, пишеща машина и дебели папки, пълни с документи.

Извито дървено стълбище водеше до стаята на втория етаж, която беше едновременно спалня, кухня и дневна.

– Аз съм Найден – представи се мъжът.

– Вие ли сте кметът на Русалско? – попита Дамян.

– А, кмет... Наместник съм. Какъв кмет за петнайсет жители... Едно време имаше кмет. Селото беше пълно с живот. Тук живееха над петстотин души. Имаше ТКЗС, потребителска кооперация, училище, читалище. Сега нищо не остана. Седя по цял ден долу и чакам телефона да звънне. Ама не звъни. Никой вече не се сеща за нас.

– Има ли къде да пренощуваме? – попита Яна.

– Ами тук ще останете, в моята стая – каза Найден. – Тъкмо съм затоплил... Аз ще спя долу в канцеларията. Сигурно сте гладни...

– Не, не, преди малко хапнахме – излъга Яна. Не искаше да притеснява възрастния човек.

– Абе хапнали сте, ама ще хапнете и с мен. Нямам много, ама колкото – толкова.

Извади от кухненския шкаф консерва русенско варено, парче кашкавал, сухи чушки и самун хляб и сложи всичко върху постланата с мушама маса.

– Туй ще ни е вечерята – каза.

– Благодаря ти за гостоприемството – каза Дамян. – Не знам къде щяхме да спим, ако не беше ти.

– В нашто село човек не сме върнали. Добър, лош, какъв ще да е, щом е замръкнал тука, ще му намерим хляб и подслон. Сега слушам по радиото някакви хора се оплакват от бежанците. Не ги щели, да си ходели там, откъдето са дошли... Абе тез хора да не са дошли тук от добро... От лошото бягат, как няма да им помог-

неш... Как ще върнеш закъсал човек... Вий какво търсите по нашия край?

– Учени сме – отвърна Дамян. – Изучаваме старите български традиции и обреди.

– Обреди – измърмори Найден – Какви обреди? То няма хора, които да ги правят. Обредите са за младите хора, пък тук останахме само аз и няколко бабички...

– Видяхме русалска дружина в селото – каза Яна.

– А, те не са тукашни. От Дураллар са. Яжте де, какво се назлъндисвате – подкани ги домакинът и разчупи хляба на едри късове. – От София ли сте?

– Аз съм от село Елици – каза Яна.

– Елици ли? Къде е туй?

– В Балкана.

– Не го знам. Има ли хора там?

– В Елици сме четирима души.

– Лошо – поклати глава Найден. – Изчезва този народ и никой не може го върна вече. Кажете сега защо баш в Русалско решихте да дойдете? Тук никой не идва току-тъй. Някой трябва да ви е казал за нашто село...

– Изпратиха ми едни песни – каза Дамян и извади от джоба си старото тефтерче. – И първата песен ни доведе тук.

И зачете на глас:

Тръгна Яна към Русалско,

Да си види свидни братя

Млади момци русалии

Па нагази във реката

Във реката силна, буйна

Порой влачи мътна вода

*Дявол стори брод на Яна
Та премина през пороя
Та си видя свидни братя
Млади момци русалии.*

Найден спря да се храни, отвори широко очи и остана така няколко секунди.

– Откъде го имаш туй? – попита след малко.

– Това е тефтерчето на даскал Григор – обясни Дамян.

– Не те питам чие е, питам те откъде го имаш...

– Непознат човек ми го изпрати по пощата.

– Значи е дошло времето... – промълви Найден.

– Кое време? – попита Яна.

– Тия песни не са просто песни – каза възрастният мъж. – Това са знаци, които казват, че е дошло времето знанията на седемте учители да се съберат.

– Седемте учители? Кои са седемте учители? – попита Дамян.

– Някога нашият народ бил силен и задружен – започна да разказва Найден. – Живеел честно, в съгласие с природата. Почитал животворящите сили – земята, огъня, водата и вятъра. Пазел рода си, милеел за семейното огнище. Всичко туй се крепяло на вярата в нашите български богове. Богове, които бдели над народа ни и го пазели от злото. Русалийските игри, които сте видели, са в прослава на тия богове. Те са много древен български обичай. Поповете ги отричат, ама щом са оцелели толкова векове, значи има някаква могъща сила в тях. Слушайте – русалиите не са измислица. Те съществуват. Моят баща навремето беше ги виждал на

ливадата над селото, на която пасял воловете. Било лятно време и на небето светели много звезди. Баща ми си бил сковал навес под едно дърво, да не го вали дъжд, докато си почива. И тъкмо лягал под навеса, когато ги видял – десет, двайсет, петдесет русалии. Чудно красиви. Русите им коси стигали чак до кръста. Ризите им били изтъкани от лунни лъчи. Извили хоро на ливадата, а на баща ми му се завъртяла главата. Песните им били толкова омайни, снагите им толкова кръшни, че той искал да отиде при тях и да ги погали. Ама не смел. Щото знаел, че отиде ли – мъртъв е. Умът го теглел назад, ама сърцето го теглело към русалиите. Правел няколко крачки напред и се връщал под навеса. Пак тръгвал към русалиите и пак се връщал назад. По едно време русалиите го видели и отишли да играят около него. Баща ми усетил силна болка в гърдите и паднал на тревата. Кога се свестил, русалиите ги нямало. Ама цялата трева около него била изпотъпкана в кръг. Аз го видях с очите си тоя кръг, като отидох на другия ден да му занеса храна.

– Какво стана с баща ти? – попита Дамян.

– Няколко дни след това баща ми се поболя. Почна да се поти, не му стигаше въздухът. Изгуби силите си, вече не можеше да тича подир воловете. След месец издъхна. Русалиите го взеха при себе си. Затуй всяка година мъжете от нашия край ходят с тез тояги да ги гонят.

– Помага ли? – попита Яна.

– Помага, как да не помага. Нашите богове виждат всичко и пазят онези, които ги почитат.

– Ти бил ли си в русалска дружина? – попита Дамян.

– Бил съм всяка година, докато не ме сложиха наместник. Оттогава не мога да мръдна от селото. Аз съм всичко за хората тук – и аварийен спасител, и домашен лекар, и ремонтен работник. Като завали сняг, аз карам снегорина. Като се спуска тръба някъде, аз ходя да я поправам. Като се разболее някоя баба, аз ходя до града да ѝ купувам лекарства. Всички на мен разчитат.

– Какъв си бил, преди да станеш наместник? – попита Яна.

– Бях учител навремето – отвърна Найденов. – В селото имаше голямо училище, пълно с деца. Нашите дядовци тук бяха прости хора, овчари, кравари. Работеха от тъмно до тъмно и не им оставаше време да отворят книга. Но много държаха децата им да се изучат. Даскалите бяха на почит. Пред даскала стоиш мирно. Щото той е учен човек. Той ти отваря очите. Той ти осветява пътя. Четири-пет години бях учител. И до ден днешен, когато ме срещне някой на улицата, ще си свали шапката и ще ми рече: „Даскале, благодаря. Запомнил съм уроците ти.“

– На какво ги учеше? – попита Яна.

– Учех ги да пазят езика си. Щото народът е това, което е езикът му. Думите са богатство, всяка думичка струва повече от жълтица. Цар Симеон е разбрал това и затуй е поканил в двореца си учениците на Кирил и Методий, да преведат свещените книги на български език, с български буквички. Ако ние не опазим езика си, няма да опазим и народа си.

– Често съм разсъждавал на тая тема – обади се Дамян. – Какво значи да пазим езика си? Езикът ни е пълен с всякакви чужди думи – английски, турски, френски, руски.

– Езикът е живо нещо – рече Найден. – Някои думи остаряват и просто умират, така както остаряват и умират хората. Идват нови думи от далечни земи. Те са като нашественици, борят се с нашите думички, понякога ги надвиват, а понякога падат в плен, народът ги опитомява и стават част от нашия език... Казват, че едно време всички народи по земята говорили на един език. Но хората се възгордели и Господ ги наказал, като размесил езиците им, за да не се разбират. И сега всеки народ говори на свой език. Ама туй според мен не е лошо. Щото всеки език си намира своите думички за ония неща, които го вълнуват. Нашите прадеди, старите българи, говорили език, от който е останало много малко. Ако днес някой ни заговори на техния език, сигурно няма да го разберем. Само двайсетина думи от онова време са останали живи до днес. Другите са се изгубили някъде по пътя.

– Кои са тия двайсетина думи? – попита Яна.

– Да речем думата „белег“ е стара българска дума. Тя казва много за нашия народ. Той е белязан народ. Белегът го отличава от другите. Друга дума от ония времена е „тояга“. Не пръчка, не кол, а тояга. В мирни времена тоягата е служела за подкарване на добитъка, в смутни времена – за бой. А когато човек остарее и силите го напуснат, тоягата му служи да се подпира на майчицата земя. Стара българска дума е „урва“. Помните ли онова „от урва на урва и от век на век...“?

Найден се просълзи.

– Вижте колко красиви са тия думи – продължи. – Всяка една е жив образ. Когато я изречеш, пред очите ти се появява видение. Или думата „шубрак“. Не храс-

талак, а шубрак. Самата дума шушне, в нея има мелодия, можеш да я видиш и чуеш. Други стари български думи са бисер, бърбек, болярин, газя, губер, кумир, колчан, капак, корем, пале, сан, сиромах, чертог, шаран, шейна, шиле...

– Всичките са много звучни – отбеляза Яна.

– Нали казват, че Господ създал света със слово – каза Найден. – Старите българи знаели, че земята е кръгла. Вярвали, че около нея е увита голяма змия, която държи земята да не се разпадне. Наричали мястото, където се докосват земята и небето, „крайсвет“ и смятали, че там живеят самодивите. В началото българските богове живеели сред хората, влизали в къщите им, помагали им. Но хората се възгордели, станали много самонадеяни, боговете им се разсърдили и си тръгнали. От тоя ден нататък българите трябвало сами да се справят с трудностите. Затова се научили да се вглеждат в природата и да разгадават знаците ѝ. Да общуват със земята, водата, огъня, вятъра и да ги опитомяват. Сами да се пазят от таласъми и караконджули. Открили, че някои предмети осигуряват защита. Да речем силен талисман срещу зли сили е бял, червен и син конец, усукани наляво. Носят се на лявата китка, докато конците се протрият. После трябва да се хвърлят в огъня или в течаща вода.

– Оттам ли е дошла и мартеницата? – попита Дамян.

– Никой не знае откъде е дошла. Но съчетанието на бял с червен цвят се смята за предпазваща сила.

– В песента се казва, че Яна срещнала дявол край реката – каза Дамян. – Какъв е този дявол?

– Не ви е дадено да знаете още – отвърна Найден. – По-сетне ще разберете.

Лампата в малката стая примигна няколко пъти и угасна.

– Токът спря – каза Найден. – Всяка зима е тъй. Падне ли сняг, токът почва да се губи. Чакайте да запали свещ.

Отиде опипом до шкафа и извади от него свещ и кибрит. Запали свещта, капна восък върху една чинийка и залепи свещта за нея. Сложи чинийката в средата на масата. Малкото пламъче заблещука в мрака.

– Май е време да лягаме – каза Найден. – Аз ще сляза долу, пък вие тука се разполагайте, както ви е удобно.

Възрастният мъж запали още една свещ и тръгна надолу по стълбите. Яна и Дамян се спогледаха.

– Ти легни на леглото, пък аз ще спя на пода – каза Дамян, отвори раницата си и извади от нея спален чувал.

Яна кимна. Опита се да звънне на Камен, за да му каже, че е добре и всичко е наред, но телефонът ѝ нямаше обхват. Отиде до прозореца и се загледа навън. Къщите бяха тъмни, но улицата беше огряна от ярката луна. Изведнъж ѝ се стори, че вижда човешки силует. Не, не ѝ се беше сторило – наистина имаше човек отвън. Висок мъж с дълго тъмно расо и монашеска качулка стоеше на отсрещната страна на улицата и гледаше към кметството. Яна потръпна от ужас. В ушите ѝ закънтяха думите на баба Стойка – „попско расо виждам, Яне... нещо лошо има да става...“.

– Дамяне – прошепна уплашена, – някой ни следи. Някой ни гледа от улицата.